

ЗОВНІШНІ ФІНАНСОВІ ЗВ'ЯЗКИ СИСТЕМИ КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ

У статті визначені фінансові зв'язки системи кредитної кооперації України та проаналізовано стан розвитку внутрішніх фінансових зв'язків установ кредитної кооперації України.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Незважаючи на те, що історія кредитно-кооперативного руху в Україні починає свій відлік з 1992 року, питання фінансової стабільності кредитних спілок в Україні почалось обговорюватись практично останні чотири роки, після того, як кредитні спілки пройшли етап свого кількісного зростання за всіма показниками. В сьогоденні, розвиток національних кредитних спілок відбувається в умовах фінансової нестабільності, погіршення платоспроможності населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій останніх років, які стосуються обраної проблеми, свідчать про наявність теоретичного аналізу фінансової діяльності кредитних спілок, дослідження ризиків їх діяльності. Зокрема, проблемам фінансової діяльності кредитних спілок присвячено багато наукових праць, зокрема, В. Гончаренко, Р. Коцовської, Л. Негребецької, А. Пожар., О. Мешко.

Невирішені частини загальної проблеми . Разом із тим, в наукових розробках з питань кредитної кооперації відсутнє системне дослідження фінансових зв'язків системи кредитної кооперації, стан розвитку яких впливає на фінансове забезпечення інституційних учасників системи кредитної кооперації, і, як наслідок, на їх стабільне функціонування.

Мета статті. Систематизація фінансових зв'язків національної системи кредитної кооперації та дослідження стану розвитку зовнішніх фінансових зв'язків кредитних спілок України.

Виклад основного матеріалу. Сутністю фінансового посередництва кредитних спілок є перерозподіл коштів між членами кредитних спілок на взаємовигідних засадах: мобілізація заощаджень одних членів кредитних спілок та

надання кредитів за рахунок цих коштів іншим членам. Виконання кредитними спілками своєї місії як фінансового посередника напряду залежить від їх фінансової спроможності та фінансової стабільності.

В економічній літературі поняття фінансової стабільності досліджується в аспекті аналізу діяльності банків, банківської системи .

Так, В. Коваленко розуміє під фінансовою стабільністю банківської системи «міру повноти та якості розв'язання завдання, поставленого перед банківською системою, виконання нею своєї місії, що забезпечує досягнення позитивного фінансового результату. Фінансова стабільність характеризує фактичний ступінь досягнення результату» [1, с.114]. З цього приводу, зауважимо, що С. Бабенко [2, с. 262] визначив функцію кооперативних систем як «встановлення і регулювання внутрісистемних фінансових зв'язків...».

Внутрісистемні фінансові зв'язки кредитної кооперації проявляються в отриманні кредитними спілками коштів в централізованих грошових фондів в межах асоціацій кредитних спілок, Центрального кооперативного банку та об'єднаних кредитних спілок, Стабілізаційної установи, на ринку міжспілкового кредитування, а також отримання фінансових послуг від сервісних установ.

Однак, на нашу думку, у зв'язку з тим, що система кредитної кооперації функціонує на фінансовому ринку держави та здійснює фінансове посередництво з коштами населення, запропоноване визначення потребує доповнення в частині забезпечення функціонування системою кредитної кооперації зовнішніх фінансових зв'язків.

Ступень реалізації та забезпечення фінансових зв'язків системи кредитної кооперації обумовлює досягнення останньою основних своїх цілей – зниження фінансових ризиків кредитних спілок, забезпечення їх ліквідності та достатньої капіталізації, економічної ефективності, отже, фінансової стабільності.

Зовнішні фінансові зв'язки системи кредитної кооперації проявляються через банківське кредитування та фінансування від інших юридичних осіб, інвестування до ринку цінних паперів, здійснення внесків та отримання фінансової підтримки від Фонду гарантування вкладів, залучення заощаджень населення та його кредитування, доступ до централізованої системи рефінансування в системі Національного Банку України (рис.1).

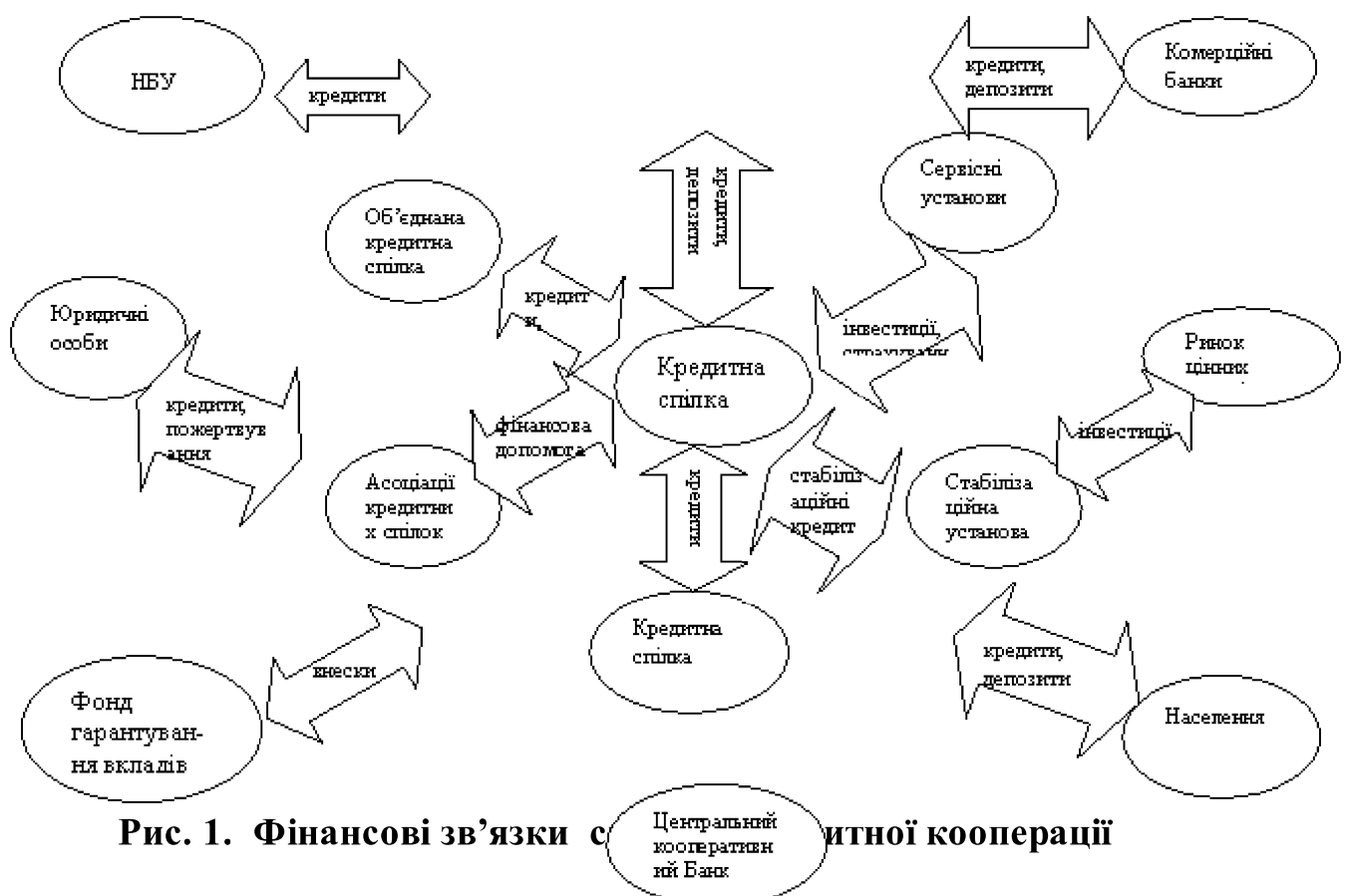

Рис. 1. Фінансові зв'язки с **Центральний кооперативний Банк** **итної кооперації**

Деякі з вказаних на рис.1. фінансових зв'язків набули свого розвитку в Україні (фінансові послуги населенню, міжспілковий ринок взаємо-кредитування, інвестування до ринку цінних паперів, кредитування комерційних банків, фінансова допомога від асоціацій кредитних спілок, інвестиційні, страхові та інші види послуг сервісних установ), деякі (Фонд гарантування вкладів, Стабілізаційна установа) –

знаходяться в стадії формування. Національний Банк України, Центральний кооперативний банк та кооперативні банки – активним напрямком розвитку системи кредитної кооперації.

Проаналізуємо структуру залучених депозитів за строком погашення зовнішніх фінансових зв'язків системи кредитної кооперації.

Кредитні спілки залучають депозити власних членів: за рахунок залучення депозитів членів здійснюється кредитування, а з боку членів здійснюється кредитування. Спілки не тільки надають кредити, а й залучають депозити.

Залучені внески членів займають більше 65% усіх потреб кредитних спілок на здійснення активних операцій, у тому числі більше 70 % кредитів. Спілки відіграють значну роль у здійсненні кредитними спілками операцій без посередника, а темпи їх росту свідчать про існування високого ступеню довіри до цих установ (рис. 2.).

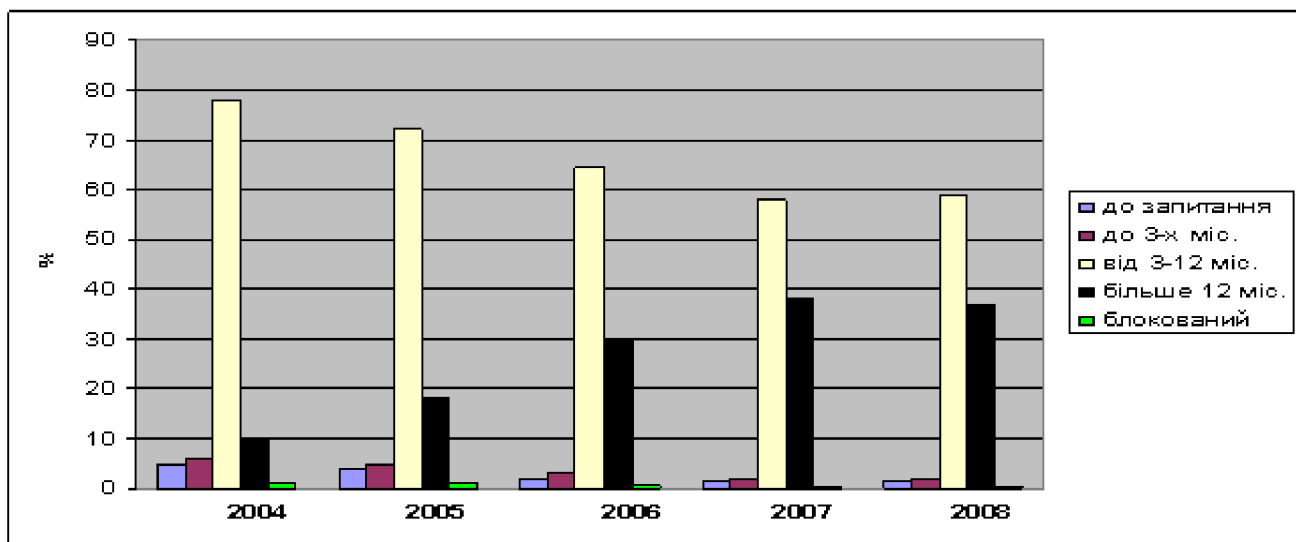

Рис. 2. Структура залучених депозитів за строком погашення

Примітка. Діаграму складено за матеріалами [3-7].

Як вбачається з рис. 2. за строками залучення, довгострокові депозитні вклади значно перевищують короткострокові та вклади до запитання. Слід відмітити, що до 2008 року довгострокові вклади відзначалися стійкою тенденцією росту проти поступового зменшення частки короткострокових депозитних вкладів. Проте, фінансова криза в осіні 2008 року відзначилась й на депозитній діяльності кредитних спілок: за результатами 2008 р. відмічається поступове збільшення як вкладів до запитання так і вкладів строком до 3-х місяців.

Фінансові зв'язки системи кредитної кооперації з ринком цінних паперів мають обмежений характер: згідно з Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України “Про встановлення виду державних цінних паперів, які можуть придбавати кредитні спілки” № 2739 від 04.11.2004 р. [8] кредитні спілки мають право тимчасово вільні кошти розміщувати у облігації внутрішньої державної позики з терміном обігу до одного року, умови випуску яких передбачають обов'язкове погашення в грошовій формі.

З одного боку, вкладання кредитними спілками тимчасово вільних коштів своїх членів в державні цінні папери є засобом збереження коштів останніх від їх знецінення. З другого боку, кредитні спілки виступають каналом опосередкованої мобілізації держави грошових коштів населення та їх інвестування в економіку. За такими зобов'язаннями, Міністерство фінансів України як емітент та гарант погашення державних облігацій дає змогу віднести цей вид активів кредитних спілок до високоліквідних. Розглянемо розміщення кредитними спілками тимчасово вільних коштів в цінні папери на протязі останніх шість років (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка розміщення коштів кредитних спілок в цінних паперах у період 2003 - 11 міс. 2008рр.

Період	Млн. грн	Темпи росту, %
2003р.	0,5	-
2004р.	0,1	20,0
2005р.	0,1	100,0
2006р.	0,1	100,0
2007р.	0,002	2,0
11 міс. 2008р.	0,002	100,0

Примітка. Діаграму складено за даними [3-7].

Як вбачається з аналізу даних табл. 1 вкладення кредитних спілок до цінних паперів становлять незначні розміри та не відзначаються своїм ростом.

Спеціалісти відмічають серед недоліків залучення заощаджень населення шляхом випуску облігації відсутність механізмів захисту вкладень в цінні папери від інфляційного знецінення. Саме ці причини обумовлюють досить незначні обсяги розміщення кредитними спілками тимчасово вільних коштів в цінні папери.

Щодо фінансових зв'язків національної системи кредитної кооперації з Національним Банком України, то слід зазначити про відсутність прямих фінансових зв'язків кредитних спілок з НБУ. Причина полягає у відсутності в системі кредитної кооперації банківських установ на кооперативних засадах. Саме останні здатні забезпечити доступ кредитних спілок до системи рефінансування НБУ. З вказаної причини для національної системи кредитної кооперації на сьогодні доступ до між банківського ринку кредитування також закритий. Поряд з цим, кредитні спілки у відносинах з банками виступають, з одного боку, як позичальники кредитних ресурсів, з іншого боку, як вкладники – при розміщенні тимчасово вільних фінансових ресурсів на депозитні вклади.

Проаналізуємо питому вагу банківського кредитування у складі запозичених коштів кредитних спілок України (табл. 2).

Таблиця 2

Структура запозичених коштів кредитних спілок України

у період 2003 – 11. міс. 2008рр.

Назва показника	2003 р.	2004р.	2005 р.	2006 р.	2007р.	11 міс. 2008р.
Запозичені кошти, %, у тому числі:	100	100	100	100	100	100
кредити від кредитних спілок, %	54,9	56,7	56,6	25,0	39,9	30,0
кредити від об'єднаних кредитних спілок, %	5,2	12,4	15,4	7,8	14,8	12,6
кредити банків, %	33,2	18,4	10,3	13,8	26,1	15,9
зобов'язання перед іншими юридичними особами, %	6,7	12,4	17,7	53,3	19,4	41,5

Примітка. Таблицю складено за матеріалами [3-7].

Як вбачається з даних таблиці 2 банківське кредитування кредитних спілок притерпіло значних змін: зменшення питомої ваги з 33,2% у 2003 році до 15,9% у 2008 році. Поряд з цим, зростання фінансових зобов'язань кредитних спілок перед іншими юридичними особами з 6,7% у 2003 році до 41,5% у 2008 році свідчить про те, що кредитні спілки вимушені шукати альтернативні шляхи фінансового забезпечення.

На нашу думку, невелика частка банківського кредитування свідчить про існування певних проблем у кредитних спілках у підтвердженні останніми перед кредиторами власної кредитоспроможності та надання майнового забезпечення.

Серед факторів, які впливають на низький рівень банківського кредитування можна визначити й існування прямої конкуренції між кредитними спілками та банківськими установами, відсутністю в системі кредитної кооперації кооперативних банків, які б нівелювали приховане протистояння між кредитними спілками та банківським сектором.

Щодо банківських депозитів, то за період з 2004 по 2008 року їх питома вага в активах кредитних спілок зазнала суттєвих змін: знизилась з 11,1% (у 2006р.- найбільший показник) до 3,36 % у 2008р.

Слід зазначити, що введення банківського мораторію на дострокове розірвання договорів банківського вкладу згідно з Постановою 11.10.2008р. «Про додаткові заходи відносно діяльності банків» [9] та Лист НБУ «Відносно Постанови НБУ від 11.10.2008р. №319 «Про додаткові заходи відносно діяльності банків» №18-311/3496-14715 від 28.10.2008р. [10] зачепило кредитні спілки з одного боку, як вкладників, які, розмістили тимчасово вільні кошти на депозитних вкладах в банках, з іншого боку - мають зобов'язання перед своїми вкладниками та не можуть їх виконати внаслідок блокування їх коштів в банках.

Провідним питанням розбудови національної системи кредитної кооперації, але, на жаль, до сьогодні - не вирішеним, є питання створення державної системи гарантування вкладів кредитних спілок.

Система гарантування вкладів кредитних кооперативів розвинених країн є важливою складовою у забезпеченні фінансової стійкості систем кредитної кооперації.

З 2004 року в системі національних кредитних спілок розглядаються два варіанти створення системи гарантування вкладів:

- накопичувальна система, за рахунок відрахувань самих кредитних спілок;
- страхування депозитів на обов'язковій основі професійними страховиками.

На сьогодні, впровадження обох варіантів є проблемою для системи кредитної кооперації. Щодо першого варіанту, то для створення Фонду з розмірами, необхідними для можливих гарантованих витрат, потрібен час (за підрахуваннями – 5-8 років). Що до страхування страховими компаніями вкладів на депозитні рахунки, то, по-перше, не має гарантій щодо виплат страхових відшкодувань, по-друге, потрібне супроводження та оцінка страховими компаніями ризиків депозитної діяльності кредитних спілок [11, с.58].

Оцінка ризиків депозитної діяльності кредитних спілок пов'язана із необхідністю оцінки всіх видів ризиків, притаманних діяльності кредитної спілки: кредитний, процентний, ризик ліквідності тощо, а також оцінка якості рівня управління цими ризиками.

На сьогодні на розгляді у Верховній Раді України знаходиться проект Закону “Про Фонд гарантування вкладів членів кредитних спілок” №3265 [12], яким регламентовані основні правові та економічні засади створення та функціонування Фонду. Проектом передбачено заснування державного Фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок із обов'язковою участю у ньому кредитних спілок.

Аналіз проекту Закону України про створення Фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок №3265 свідчить, що система гарантування вкладів обмежується лише здійсненням страхових виплат. Залишились поза увагою механізм врегулювання проблемних кредитних спілок, який передбачає заходи фінансової стабілізації та оздоровлення кредитних спілок через надання їм фінансової допомоги, реструктуризації (реорганізації) тощо.

За умови відсутності централізованого стабілізаційного фонду, вбачається за доцільним покладення на Фонд гарантування вкладів вирішення цілого пласту проблем, пов'язаних з неплатоспроможністю кредитних спілок внаслідок тимчасової нестачі ліквідності.

Як засвідчила фінансова криза 2008/2009рр., в умовах масового відтоку депозитів, значна частина кредитних спілок відчула потребу в отриманні коштів для покриття тимчасового розриву ліквідності. Отже, з метою запобігання необхідності здійснення страхових виплат та паніки серед вкладників у разі цих дій, доцільним вбачається здійснення Фондом заходів фінансової стабілізації таких кредитних спілок шляхом надання їм кредитів.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок. Ступень розвитку зовнішніх фінансових зв'язків системи кредитної кооперації обумовлює достатній рівень капіталізації кредитних спілок через доступ останніх до ліквідних коштів, дотримання ними фінансових нормативів і, як наслідок, забезпечується фінансова стабільність кредитних спілок.

Список літератури

1. Коваленко Л. О. Ризики іпотечного кредитування в Україні / Л. О. Коваленко, О. В. Серeda // Финансовые рынки и ценные бумаги. - №3. - 2007. - с. 26 -29.

2. Бабенко С. Г. Трансформація кооперативних систем у перехідній економіці: Монографія / Бабенко С. Г. - Київ: видавництво «Наукова думка», 2004. – 332с.
3. Звіт про роботу Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2004 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dfp.gov.ua>
4. Звіт про роботу Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2005 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dfp.gov.ua>
5. Звіт про роботу Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2006 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dfp.gov.ua>
6. Звіт про роботу Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2007 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dfp.gov.ua>
7. Звіт про роботу Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2008 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dfp.gov.ua>
8. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг “Про встановлення виду державних цінних паперів, які можуть придбавати кредитні спілки” № 2739 від 04.11.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>. – Заголовок з екрану.
9. Постанова Національного Банку України «Про додаткові заходи відносно діяльності банків» №319 від 11.10.2008р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрану.
10. Лист Національного Банку України «Відносно Постанови НБУ від 11.10.2008р. №319 «Про додаткові заходи відносно діяльності банків» №18-311/3496-14715 від 28.10.2008р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрану.
11. Бюлетень кредитних спілок України. 2006. №10, - 64 с.
12. Проект Закону України “Про Фонд гарантування вкладів членів кредитних спілок (Реєстраційний номер 3265 від 07.10.08) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>. - Заголовок з екрану.